

PAVLA
HORÁKOVÁ
**SRDCE
EVROPY**

Odpovědný redaktor Petr Onufer.
Korektury Anežka Dudková a XXXXXXXXXX.
Obálka, grafická úprava a sazba Jana Vahalíková.
Technický redaktor Milan Dorazil.
Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00
Praha 3, argo@argo.cz, www.argo.cz,
roku 2021 jako svou XXXXXX. publikaci.
Vytiskla XXXX. První vydání.
ISBN 978-80-257-3613-5

PAVLA
HORÁKOVÁ
SRDCE
EVROPY

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS
sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice, tel: 226 519 383
e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz
Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví
www.kosmas.cz

Autorka děkuje za podporu rakouskému
Federálnímu ministerstvu pro Evropu, integraci
a zahraniční věci, vídeňské organizaci Q21,
Českému literárnímu centru a Klášteru Broumov.

Když se ohlížím za posledním půlrokem, není pochyb, že byl tou nejpodivnější dobou, jakou jsem zažila. Navenek můj život mezi Prahou a Vídní opsal přesný kruh, a přesto je všechno jinak. Ve vnějším světě nastal přerov a jeho děje se budou od letoška ubírat jinudy, než kam měly ještě vloni namířeno. A stejně tak je to i v mém životě. Osoba, která si prvního února začala psát tyhle zápisky, není tatáž, která je dnes po sobě čte. Něco se přerušilo venku i uvnitř a nevím, jestli to půjde scelit. A jestli je to vůbec žádoucí.

V mém světě bylo donedávna všechno předem nalinkováno: okolnostmi nebo vůlí druhých lidí. Snažila jsem se vyhovět a nepřekážet, jako by můj život byl dluh, který musím splácet. Musely se jedny po druhých zavřít tolikery dveře, aby mi to konečně došlo. Abych pochopila, že jsem uvězněná v kleci, ale že smím chtít od života víc. A že je podstatný rozdíl mezi tím, co bych chtěla, a tím, po čem skutečně toužím.

Uvědomila jsem si, co je svoboda, až když mě o ni připravili. Ale díky tomu dnes vím, že už se jí nechci vzdát. Teď, když se jedny dveře znovu pootevřely, běžím do nich střemhlav, než zase zaklapnou. Chci si zvolit své místo ve světě, a ne být posazena na to, které mi určili nebo které na mě zbylo. Příliš dlouho jsem ochotně plnila cizí přání, i ta nevyslovená, protože jsem se tolik bála samoty.

A přesto mě samota letos dostihla. Jenže být sama není totéž jako být sama za sebe. Cítím, že teprve až si to druhé vyzkouším pořádně, budu moct někam skutečně patřit. A svobodně se rozhodnout, kam patřit chci. Nikoli ze strachu, ale z lásky.

Jak se to vlastně má s láskou? Platí v mém případě, že potřebuju, a proto miluju – anebo miluju, a proto potřebuju?

Celý život jsem mezi rozumem a srdcem volila rozum. Ale rozum není všemocný, jak se nedávno ukázalo. Může se zdát, že se teď chovám nerozumně. Nevážím si svých vrabců v hrsti, ale oni stejně skoro všichni uletěli. Poprvé v životě se chystám dobrovolně přijmout nejistotu, vykročit jí vstříc.

Před šesti měsíci mě nenapadlo, že se vydávám poznat samu sebe. Já, od narození neukotvená, jsem zamířila do Vídně hledat úzké rodinné vazby, a objevila jsem kořeny mnohem hlubší a rozvětvenější. Možná jsem si všechno vyložila nějak po svém, ale vyšla jsem z toho mnohem sebevědomější a bohatší. Mám pocit, že se mi zpevnila zem pod nohama.

MORAVSKÉ POLE ZVE SE TATO ZEMĚ, BITEVNÍ POLE, JEŽ BYS POHLEDAL

Vlak míří k Vídni východním cípem Weinviertelu. Tahle oblast Dolních Rakous se jmenuje po vínu, ale když jsem tudy jela poprvé, přišlo mi, že tu vinařství nic moc nepřipomíná. Kam jsem z vlaku dohlédla, prostírala se podél řeky Moravy jen jednotvárná rovina. Jenže tenkrát byla mlha a já jsem neviděla, že po pravé straně se v dálce nad pomoravskou nížinou už začínají zvedat oblá návrší.

Zdejší kraj od roku 1839 protíná trať Severní dráhy císaře Ferdinanda, která kousek po kousku šplhala od Vídně k severu, přes Moravu a Slezsko až do Polska. Měl se po ní vozit hlavně dobytek a sůl, ale později tudy putovalo ostravské uhlí a výrobky z vítkovických hutí. A pak také lidé. Ve druhé polovině devatenáctého století byla Severní dráha hlavní trasou přistěhovalců z Moravy, Slezska a Haliče a její konečná stanice, nádraží Kaiser Ferdinands-Nordbahnhof, jejich vstupní branou do Vídně. První, co v honosné hale Severního nádraží spatřili, byla mramorová socha Salomona Rothschilda, duchovního otce a hlavního investora Severní dráhy, a zároveň majitele Vítkovických železáren, které stavbě dodávaly materiál. Představuju si, že židovský bankéř z Frankfurtu, který byl vyznamenán dědičným titulem barona, ztělesňoval nově

příchozím příslib nekonečných možností dunajské metropole, tak jako za oceánem kynula přistěhovalcům na uvítanou Socha Svobody. Ve Vídni bylo tenkrát možné všechno.

Dnes je slunečno a fouká. Když se boční vítr opře do vlaku, je to cítit i slyšet. Právě jsme minuli městečko Jedenspeigen a blížíme se k obci Dürnkrot. U nás je známější jako Suché Kruty. Vlevo za řekou už je Slovensko, ale já se upřeně dívám z okna na opačnou stranu. V těchhle místech se totiž měla odehrát slavná bitva na Moravském poli. Když jsme se o ní ve škole učili, představovala jsem si, že Moravské pole je nějaký lán kdesi na Moravě. Sama proto dbám, abych žákům hned na začátku jasně vysvětlila, že ve skutečnosti leží v Rakousku a nenazývá se podle Moravské země, ale podle toku, který zdejší rovinu za tisíciletí vytvaroval. Řeka Morava se tady jmenuje March a Moravské pole se německy řekne Marchfeld. Díky blízkosti slovanských sousedů a společné minulosti má spousta zdejších obcí také česká a slovenská jména. Jako právě Suché Kruty, u nichž se v létě roku 1278 strhla ona osudná bitva. Mžourám do polí a snažím se zachytit skoro osm set let starou historii na počest té, která tudy jezdívala před víc než stoletím. Kolébaté vláčky tu tehdy stavěly na každém nádraží, i v Suchých Krutech. *„Když průvodčí hlásil Dürnkrot, vyhlédala jsem na obě strany z oken, v kterém to asi místě chudáček Přemysl Otakar padl. Rudolfovi Habsburkovi jsem nemohla odpustit jeho smrt,“* vzpomínala v pamětech na své vídeňské cesty, a já se teď rozhlížím stejně jako ona. Vlastně tudy dnes jedu hlavně kvůli ní.

Jako kdyby mi strojvedoucí četl myšlenky, zpomalí a vlak zabrzdí. Vítr po holém poli prohání loňské listí. Tam na těch pahorcích vpravo asi tenkrát vyčkávala vojska a s rykem se řítila dolů na nepřitele. Dnes tam jako bělostní bojovníci

stojí v pevném šiku obří větrné turbíny a točí vrtulemi, jako kdyby máchaly zbraněmi. Co by si o těch štíhlých větrnicích pomyslela má předchůdkyně, která znala jen bachratý větrný mlýn z hornáckého Kuželova a jejíž vlak cestou do Vídně ještě nepoháněla elektřina z obnovitelných zdrojů, ale uhlí a pára?

Jmenovala se Kateřina, a když po téhle trati jela poprvé, ducha Přemysla Otakara II., jehož zdejší porážka předurčila budoucí dějiny značné části Evropy, nejspíš ještě nevyhlížela. Bylo jí totiž teprve osm let a o Přemyslovcích toho zatím moc nevěděla. Do Vídně ji vezla starší sestra, do nemocnice. A když se malá Kateřina vracela zpátky na Moravu, přivázela si s sebou domů velikou mrkací pannu.

Kromě obyčejných lidí cestujících do Vídně a Dolních Rakous za prací, obchodem nebo novým životním vozila Severní dráha i vojáky: po železnici se vypravovali do bitev prusko-rakouské války i na srbskou a italskou frontu první světové války. To tenkrát ještě stávala nová budova Severního nádraží, Wien Nordbahnhof, ve vsí své nádheře, s dvouramennými schodišti, sloupovým, křišťálovými lustry a zdobenými stropy s žebrovými klenbami. Nádražní budovy byly výkladními skříněmi podunajské monarchie a tahle byla ta největší a nejnádernější ze všech. A mramorový Salomon Mayer, svobodný pán z Rothschildu, tu žehnal všem příchozím bez rozdílu víry a ztělesňoval jejich vídeňský sen.

Jenže šťastné časy, kdy se židovský přistěhovalec mohl stát rakouským šlechticem a magnátem, už neměly dlouho trvat. Po anšlusu byla socha z nádraží odklizená do muzea a vídeňští Židé z konečné stanice Rothschildovy dráhy prchali do Československa a dál. V průběhu války pak byli členové společenství, které se tolik zasloužilo o bohatství, slávu a duši metropole, odvlékáni do koncentračních

a vyhlazovacích táborů, a to i ze Severního nádraží. Osvětím je jednou z historických stanic Severní dráhy.

Na Severní nádraží přijížděla ze Slovácka i Kateřina. Co vím, naposledy tu vystupovala v roce 1932, to mramorový Salomon Rothschild ještě kynul cestujícím a netušil, že výstavné nádraží má před sebou jen pár desítek let. Bývalá vstupní brána z Moravy, Slezska a Haliče, poškozená bombardováním a dělostřeleckou palbou, nadobro ztratila smysl existence ve chvíli, kdy dříve nepostradatelnou Severní dráhu přehradila železná opona. V roce 1965 budovu strhli – přesně sto let od jejího dokončení. Definitivně tak zmizel svědek velké české, polské a židovské emigrace do vzkvétající Vídně. Zvraty dvacátého století přežila v závětrí depozitářů jedině socha Salomona Rothschilda. A na velkolepé nádraží Nordbahnhof dnes upomíná jen tuctová ulice Nordbahnstrasse.

Vlak už mezitím zase nabral rychlost a odpočítává posledních pár desítek kilometrů do cíle. Od hranic už jsme projeli obcemi Pernitál, Ranšpurk, Cáhnov, Střezenice, Přílepa, Nidršpelk a Suché Kruty a čekají nás ještě Magršdorf, Congr, Husník a Německý Ogrún. Tyhle názvy tu asi už nikdo nepoužívá, stejně jako hlavní stanice severně od státní hranice nikdo nenazývá Lundenburg, Göding, Altstadt, Prerau, Leipnik, Olmütz, Weisskirchen, Ostrau a Oderberg. Dvojjazyčných pojmenování je na Moravském poli jako naseto. Některá znějí česky, jako Dolní Opatov, Škarohlíd, Čistějov, Vrbovec, Hrádek, Fráma nebo Čistrov, a jiná mají názvuk slovenštiny, jako Vemprisko, Hrubý Enčesdorf, Šenava, Rozvrtnák, Losej, Horisej, Bratisej, Guštatín, Bratštatín, Šenkárka, Limišdorf a Poturno. V těch městečkách se možná ještě tu a tam najdou domy, které pomáhal stavět Kateřinin tatínek jako mladý zedník a později jako polír.

Než definitivně opustíme Moravské pole, nesmím zapomenout ještě na jednu věc. Na samém jeho jihu, skoro až při Dunaji, stojí zámek Eckartsau neboli Krcov. Právě tam se s Rakouskem loučil poslední Habsburk, který impériu vládl. Odtud se císař Karel I. a jeho manželka Zita odebrali v roce 1919 do nedobrovolného vyhnanství. Co na Moravském poli kdysi dávno začalo, také tam symbolicky skončilo.

VÍTEJTE V SRDCI EVROPY

Od trati Severní dráhy se odchýlíme ještě před Floridsdorfem. Necháme za sebou větrné farmy, překleneme Nový Dunaj i hlavní řečiště, část cestujících vysadíme v Simmeringu a pak už se šineme kolem bývalých císařských kasáren směrem k novému vídeňskému Hlavnímu nádraží, které cestující zdraví reklamním sloganem „Willkommen am Wiener Hauptbahnhof – willkommen im Herzen Europas“. Vítejte v srdci Evropy... Měla jsem za to, že ze srdce Evropy právě přijíždím. Kolik takových srdcí Evropa má?

Když jde o dějiny, vždycky se nechám unést. Odjakživa se mi smáli, že jsem rozená učitelka. Dějepis je můj obor a odmalička má záliba. Asi proto mi Kateřininy paměti tolik učarovaly, hned jak jsem se do nich poprvé začetla. Vracím se k nim, čtu si v nich na přeskáčku a pořád objevuju nové souvislosti, některé pasáže chápu jinak, najednou jim lépe rozumím, dostávají tvar a barvu. Ráda si k nim dohledávám podrobnosti, pátrám v knížkách, na internetu i ve skutečném světě. Všechno si zapisuju – asi hlavně proto, že to nemám komu vykládat. Každého posluchače brzy znuším. Radek už o Kateřině nechce ani slyšet, před ním svoje bádání víceméně tajím.

Mám přesně měsíc na to, abych ve Vídni obešla místa, o kterých Kateřina píše. Jsem tu sama, nebudu tím nikoho zatěžovat a nikdo nebude zdržovat mě. Kdoví kdy a kdoví

jestli se sem ještě někdy sama podívám. Teď stojím na nádraží, v jedné ruce kufr, v druhé měsíční jízdenku na vídeňskou hromadnou dopravu a všechno mám před sebou.

Měla jsem velké štěstí, dostala jsem na čtyři týdny badatelskou garsonku v Muzejní čtvrti, někdo na poslední chvíli odřekl stipendijní pobyt a odbor zahraničních vztahů na univerzitě nabídl volné místo mně. Díky zrychlenému řízení se nikdo moc neptal, co tu přesně budu dělat. Oficiálně mám zkoumat, jak se galerie a muzea věnují školním výpravám, ale určitě mi zbyde dost času na můj soukromý výzkum.

Ubytovala jsem se v domě vedle bývalých císařských koníren přestavěných na muzejní komplex a dívám se dolů na Mariahilferstrasse, kdysi rušnou dopravní tepnu, nyní zklidněnou zónu, kde mají přednost pěší. Když okno otevřu a vykloním se doleva, vidím přímo na monumentální budovu Uměleckohistorického muzea se všemi jeho poklady. Nevzpomínám si, kdy jsem se naposledy cítila takhle šťastná.

Byli jsme domluvení, že mě sem Radek přijede navštívit – zajdeme si k Hawelkovi na štrúdl a telecí řízek a ke Kolaříkům do Prátru na dršťkovou, jak říkal –, ale na poslední chvíli dostali ve firmě nějakou velkou zakázku, takže se z práce neuvolní ani na víkend. Nemůžu říct, že by mě to příliš mrzelo. Po všech těch letech bez sebe měsíc rozhodně vydržíme. Vždyť spolu budeme celý život. Za poslední dva roky, co si dodělávám školu v Praze a vídáme se jen o víkendech, jsme si zvykli nevěšet se jeden na druhého. Na textovou zprávu, že jsem dobře dojela a ubytovala se, mi Radek odpoví vztyčeným palcem. Víc si toho sdělovat nepotřebujeme.

Než se v bytě rozkoukám, venku už je tma. Na ulici září barevná loga obchodů, z křižovatky občas zazní trylek sirény policejního auta a na stole u okna mi svítí rozevřený notebook.

Někdy si říkám, jestli je to normální, pořád se hrabat v minulosti. Měla bych si užívat přítomnost a těšit se na budoucnost, jenže objevovat starý, zaniklý svět mi přijde zábavnější. Lidé, kterým nahlížím do životů, jsou bezpečně mrtví, nemůžou nic namítat, když si o nich na základě neúplných dokumentů dělám zkreslené představy a soudím je podle sebe. Tak si také vykresluju Kateřinu, utvářím si ji podle toho, co o sobě napsala, a prosívám to vlastní zkušeností. Občas ji podezřívám, že něco zatajila nebo naopak zveličila, přesně tak, jak bych to udělala já. Začítám se do jejího sto let starého světa, snažím se v něm vyznat a skrz něj možná lépe pochopit ten dnešní.

Svoje soukromé bádání si zaznamenávám, tak jako Kateřina zaznamenala svůj život. Ve srovnání s jejími větami mi ty moje připadají strohé a bezvýrazné. Ona svá první dětská slůvka pronesla někdy v prvních měsících dvacátého století a je to znát. Možná mě jenom okouznila archaičnost její řeči a nářečí, ale možná je Kateřinin sloh skutečně jedinečný. Otevřu dokument a začínám od první stránky:

„Za mých dětských let první, co nás rodiče učili, bylo: dyž k nekomu dojdeš, první, hned ve dveřách, daj pozdravení. Tož já, jak kdybych k Vám skutečně došla, a né enom na tomto papíře, dávám Vám pozdravení, jaké jediné znám z mladých roků: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.“

MŮJ TATÍČEK BYL JEDINÝ SYN NA SEDLÁCKÉM GRUNTĚ...

... Měl čtyři sestry, ale už od malička věděl, že dostane grunt a sestry každá peníze a pole. Otec musel chodit do školy, děvčata ne. „Co kdyby ho zvolili pudmístrem a on neuměl psát!“

Škola byla ve Veselí naproti kostela Panny Marie. Byla to jenom jedna třída, do které chodili malí i větší. V zimě byla plná, na léto se vyprázdnila, jak rodiče potřebovali děti doma k práci. Tatička učení bavilo. Co se naučil v zimě, v létě nezapomněl. Vždycky si našel chvíli, aby si něco přečetl. I počty, psaní a mluvnici ovládal dokonale. My děcka jsme se mu divívaly, když nás zkoušel, hlavně z počtů. Počítal to jiným způsobem než my, ale vyšlo to stejně. Narodil se roku 1850.

Tenkrát se pásávali koně. Náš otec už jako sedmiletý vyháněl s pacholkama koně i hříbjata na noc. Pacholci – to nebyli jenom služební. Na Slovácku byli pacholky všichni svobodní chlapi, kteří už chodili k muzice a uměli se dobře bít. Pomohli mu sputnat koně, to znamenalo převázat jednu přední nohu a volně uvázat k ohlávce. Kůň se pásal, ale nemohl utéct. „A včil, Janičku, chytaj ryby!“ Uměl chytat, že se mu ani dospělí nevyrovnali. Právě proto ho chtěli pacholci mezi sebe.

Na loukách bylo hodně jezer. Morava se vylévala každý rok, rybího potěru se do nich s moravní vodou dostalo a Janiček chytal. Do saku, do ruky, na pruty s udicemi. Když jsme se ho

ptali, od kdy uměl plovat a chytat ryby, říkal: odjakživa. Vždyť sa narodil u saméj Moravy, v ulici, která za starých časů byla samostatnou obcí – ve Břehách.

Jednou, to mu bylo devět roků, mu mamička povídali: „Janíčku, vysleč košelku a vem si čistú. Budu prat a víš, jak sa říká, že dyž sa pere, tož sa každá hadra směje.“ A byl večer, poslední šťastný v jeho životě. Koně se pásli, ve žhavém uhlí se pekly ryby. Chlapci měli zvláštní způsob přípravy ryb. Jenom je vyvrhli, uzavřeli a propíchali trny a omazali hustým blátem. Upečené stáhli, s kůží se slouplo i suché bláto a nebylo lepšího jídla na světě. Chlapci se najedli, rozdělili si, kdo bude hlídat do půlnoci a kdo do rána. Janíček spával jako každou, i tuto celou noc. Chlapci ho nebudili.

Hned ráno vyhlédal k přivozu, jestli už mamička nesú snídani. Tu se táhl od přivozu soused a taký byl jak dolískaný. „Na, Janíčku, pojez, synku!“ drmolil a v téj začali na kostele zvonit umíráčkem. „Strýčku, gdo to umřel?“ „Ale jez honem, jaký zvědavý,“ a tak podobně to zamlúval strýc, ale brzy to nevydržel: „Mamička ti, synku, umřeli!“

To už jsem se neudržela a poplakala jsem si, jako pokaždé, když to otec vykládal. Ještě i když chudáček letěl hore Břehama, pomyslel si: „Třeba to néni pravda.“ Ale už uviděl starého Šišperu, jak vycházají z jejich dveří a skládají cólstok. To brali mamičce míru na truhlu. Mamička ležali v síni na zemi na režnéj slámě. Už to nebyli ta včerajší mamička. Až sa jich lekl, jak vypadali nemocná a přísná.

To vyprávění pokaždé dojme i mě. Kateřinin otec byl sirotek, jako hrdina z pohádky nebo z románu. A v jejich očích hrdinou opravdu byl.

Asi není nic zvláštního na tom, že dcera začíná své paměti právě od tatínka. Přemýšlím, kým bych začala své paměti já.